

SYNOCHI

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

E-JOURNAL OF THE LAB "CHURCH AND CULTURE"

DEPARTMENT OF THEOLOGY

FACULTY OF THEOLOGY

NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

ΤΕΥΧΟΣ 1 ▪ VOLUME 1

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022 ▪ DECEMBER 2022

Οι Διεθνείς Συνθήκες και η Ένσωμάτωση του Αγίου Όρους στην Έλληνική Πολιτεία.

Παναγιωτόπουλου Ιωάννη¹

Η σημασία της ένσωμάτωσης του Αγίου Όρους στο Έλληνικό Κράτος είναι γνωστή και μεγάλη, όχι μόνο γιατί προσδιορίζει την πνευματική σχέση του Ορθόδοξου Έλληνικού λαού με το *Περιβόλι της Παναγιάς*, αλλά κυρίως έπειδή προσδιορίζει με ακρίβεια την ιστορική συνέχεια του Έλληνικού Κράτους ως διαδόχου και συνεχιστή της τεράστιας Βυζαντινής Παράδοσης, ως Πολιτισμού και Κράτους. Είναι μια συνεχόμενη σχέση, που ένδυναμώνεται και ένδυναμώνει την κάθε πλευρά, αναλόγως προς τις ιστορικές συνθήκες, και σηματοδοτεί το μέλλον και τις προοπτικές του νέου Έλληνισμού!

Το προνομιακό Καθεστώς του Αγίου Όρους αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα της Ελλάδος, όπου με σαφήνεια καθορίζεται *ή χερσόνησος του Άθω, από τη Μεγάλη Βίγλα και πέρα, ή όποια άποτελεί την περιοχή του Αγίου Όρους, είναι, σύμφωνα με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του, αυτοδιοίκητο τμήμα του Έλληνικού Κράτους, του οποίου ή κυριαρχία πάνω σ' αυτό παραμένει άθικτη. Από πνευματική άποψη το Άγιο Όρος διατελεί υπό την άμεση δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.*²

Στη *Συνθήκη του Βερολίνου (1878)*³ αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά διεθνώς, το ειδικό καθεστώς του Αγίου Όρους, όπου σημειωνόταν *οι οι έκει εύρισκόμενοι μοναχοί άνεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής τους, διατηρούν τις κτήσεις και τὰ πρότερα πλεονεκτήματά τους και χωρίς καμία έξαιρέση άπολαμβάνουν άπόλυτη ισότητα δικαιωμάτων και πλεονεκτημάτων.*⁴ Είναι

¹ Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Έθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

² *Σύνταγμα της Ελλάδος*, άρθρο 105, § 1. Πρβλ. Παπουλίδης, Άγ. Όρος, σελ. 79.

³ Νικολάου, *Συμβάσεις*, σελ. 143-145· Παπουλίδης, Άγ. Όρος, σελ. 66-67.

⁴ Το παρόν άρθρο 62 της Συνθήκης του Βερολίνου (1878) επικυρώθηκε με το άρθρο 13 της *Συνθήκης περί προστασίας των έν Ελλάδα μειονοτήτων* (Σέβρες, 10 Αύγουστου 1920), ή όποια και κυρώθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 1923 "περί κυρώσεως της έν Σέβραις ύπογραφείσης Συνθήκης περί προστασίας των έν Ελλάδα μειονοτήτων" (ΦΕΚ Α' 311/30.10.1923), όπου σημειώνεται χαρακτηριστικά: *ή Ελλάς ύποχρεούται νά αναγνωρίση και διατηρήση τὰ έκ παραδόσεως δικαιώματα*

γεγονός ότι από τα μέσα του ΙΘ΄ αιώνα είχε αρχίσει ένας ιδιόμορφος αλλά σκληρός αγώνας στο έσωτερικό του Αγίου Όρους, ο οποίος και κορυφώθηκε κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908)⁵. Η προσπάθεια του ιδιόμορφου κινήματος του Πανσλαβισμού⁶ να επιτύχει τον έλεγχο του Αγ. Όρους, υπήρξε βασική αίτια της σύγκρουσης, που έγινε ακόμη μεγαλύτερη με τη δημιουργία της Βουλγαρικής Έξαρχίας (1870).⁷ Στη δράση των φυγόκεντρων δυνάμεων που αναπτύχθηκαν στο έσωτερικό του Όρθοδόξου κόσμου το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντέδρασε με τη Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως (1872), όπου και καταδικάστηκε εύθαρσώς ο Έθνοφυλετισμός.⁸ Ειδικά, όμως, η Τσαρική Ρωσία⁹ επιχείρησε να αλλοιώσει την πληθυσμιακή σύνθεση του Αγ. Όρους, με την εγκατάσταση Ρώσων μοναχών.¹⁰ Αύτη συνοδευόταν από δωρεές, που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τεραστίων κτηριακών εγκαταστάσεων σε διάφορες «σκήτες» του Άθωνα. Η νέα πραγματικότητα έρχόταν σε πλήρη ρήξη με το παρελθόν της Αγιορείτικης Πολιτείας, η οποία στηριζόταν στη νόμιμη κτήση δικαιωμάτων αποδοθέντων με αυτοκρατορικά χρυσόβουλα και πατριαρχικά σιγίλια, των οποίων η ισχύς είχε αναγνωρισθεί από τους Όθωμανούς.¹¹

Η ώρα της έλευθρίας, όμως, έφθανε, η απελευθέρωση του Αγίου Όρους από το Έλληνικό Πολεμικό Ναυτικό πραγματοποιήθηκε στις 2 Νοεμβρίου του 1912, όταν κατέπλευσε και έγκυροβόλησε στον όρμο της Δάφνης η ναυαρχίδα του Έλληνικού στόλου, το Θωρηκτό Αβέρωφ

και τας έλευθρίας ών απολαύουσι αι μη ελληνικαι μοναστηριακαι κοινότητες του Αγίου Όρους κατά τας διατάξεις του άρθρου 62 της Βερολινείου Συνθήκης της 13 Ιουλίου 1878.

⁵ Μάξιμος, Άγ. Όρος – Μακεδονικός αγώνας, σελ. 87 κ.έξ.

⁶ Μουζάκης, Άγ. Όρος, σελ. 37, ύποσ. 8, όπου αναλυτική βιβλιογραφία.

⁷ Στεφάνιδης, Έκκλ. Ιστορία, σελ. 736-737.

⁸ Στεφάνιδης, Έκκλ. Ιστορία, σελ. 738-739· Φειδάς, Πενταρχία ΙΙΙ, σελ. 424-451.

⁹ Σμύρνακης, Άγ. Όρος, σελ. 208 κ.έξ. Η Ρωσία έπεδίωξε μέσω του άρθρου 22 της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου 1878) να προχωρήσει στην αναγνώριση τριών (3) Ρωσικών Μονών στο Άγιον Όρος. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για μιá Μονή, του Αγίου Παντελεήμονος, και δύο σκήτες του Αγίου Ανδρέου και του προφήτου Ηλιοῦ, που ανήκαν αντίστοιχα στις Μονές Βατοπεδίου και Παντοκράτορος. Τελικά αναγνωρίστηκε μόνο μιá Μονή, ή Αγ. Παντελεήμονος (βλ. Παπουλίδης, Άγ. Όρος, σελ. 66). Πρβλ. Μουζάκης, Άγ. Όρος, σελ. 37-38.

¹⁰ Χρυσοχοΐδης, Άπελευθέρωση, σελ. 26.

¹¹ Σμύρνακης, Άγ. Όρος, σελ. 109 κ.έξ· πρβλ. Παπαχρυσάνθου, Άθωνικός Μοναχισμός, σελ. 251 κ.έξ· Μουζάκης, Άγ. Όρος, σελ. 35, 50-51. Βεβαίως, τον ΙΘ΄ αιώνα παρουσιάσθηκαν διάφορα προβλήματα, κυρίως από την απόπειρα αλλοίωσης του αυτοδιοίκητου (βλ. Χρυσοχοΐδης, Άπελευθέρωση, σελ. 25-26· Μουζάκης, Άγ. Όρος, σελ. 51-52).

συνοδευόμενο από άλλα πλοία του στόλου.¹² Η παρουσία του Έλληνικού αγήματος συνοδεύτηκε από τις χαρμόσυνες κωδωνοκρουσίες των καμπανών των Ίερών Μονών, που άντελήφθησαν την προσόρμιση του Έλληνικού στόλου. Ο Καϊμακάμης Άλη Ταλαάτ Βέη Μουνλαζιδέ παραδόθηκε στον έπικεφαλή του αγήματος, σημαιοφόρο του Πολεμικού Ναυτικού Γεώργιο Παπαγεργίου, μαζί με την όλιγομελή φρουρά και τους υπαλλήλους της Όθωμανικής διοίκησης, χαρακτηριζόμενοι ως αίχμάλωτοι πολέμου άνευ πολεμικής τινός ενέργειας, ενώ άκολουθήσε ή ύψωση τής Έλληνικής σημαίας! Στη δοξολογία στον Ίερò Ναò του Πρωτάτου, ó Γραμματέας τής Ίερᾶς Κοινότητος έξεφώνησε τον πανηγυρικό.

Με μοναδική παρρησία, έκπροσωπώντας τή συνείδηση του συνόλου των μοναχών είπε: *κατὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ εὖσημον ἡμέραν τῆς ἀφίξεως ὑμῶν εἰς τὸν ἱερὸν ἡμῶν Τόπον, ἣτις ἐστὶν ἡμέρα τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν, χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως πληροῦται ἡ καρδία πάντων καὶ ἰδίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς Ίερᾶς Κοινότητος τῶν Κ' Ίερῶν καὶ Βασιλικῶν Μονῶν, ἐντολῇ τῆς ὁποίας ὡς ἀρχιγραμματεὺς αὐτῆς μετὰ ψυχικῆς συγκινήσεως προσφωνῶν ὑμῖν τὸ «ὡς εὖ παρέστητε». Σᾶς ὀφείλομεν αἰώνιαν εὐγνωμοσύνην καὶ εὐλογοῦμεν τὰ ὀνόματα ὑμῶν διότι ἔρχεσθε ἔχοντες ἀναπεπταμένον τὸ λάβαρον τῆς νίκης ὅπως συντρίψετε τὰ δεσμὰ τῆς μακραίωνος δουλείας καὶ δωρήσητε ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν*¹³.

Ένώ στη συνέχεια αναφερόμενος στην μακρὰ περίοδο τής τουρκικῆς κατοχῆς, υπενθύμισε: *μέλας μανδύας κατεκάλυπτε τὰ πάντα, ὁ δικέφαλος ἀετὸς δὲν ἐστόλιζε πλέον τὴν Βασίλειον πορφύραν, ἀλλ' ἐκρύπτετο εἰς τὰς κρύπτας τῶν Μονῶν ὡς συμβολικὸν κόσμημα τῶν πολυελαίων*¹⁴. Καὶ ὀλοκλήρωσε τὸν πανηγυρικό λέγοντας: *ὁ ἱερὸς ἡμῶν Τόπος ..., ὑπῆρξεν ἀείποτε συναθλητῆς τῆς μεγάλης ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐμμένων δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ πίστει καὶ χειραγωγῶν τοὺς Ἕλληνας καὶ ὀδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, διέσωσεν ἐν ταῖς δειναῖς τῆς δουλείας ἐποχαῖς τὴν γλῶσσαν τῶν εὐαγγελίων καὶ τὴν θρησκείαν. Ἐν τῷ καλλισκοπείῳ*

¹² Λιβανός, *Ἄπελευθέρωση Ἁγ. Όρους*, σελ. 117 κ.έξ. *Όταν τὸ Ἁγιον Όρος ἀπελευθερώθηκε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ναυτικὸ στῖς 2 Νοεμβρίου 1912, ἐπικράτησε κατ' ἀρχὴν νομικὴ ἀβεβαιότητα* (Παπουλίδης, Ἁγ. Όρος, σελ. 65).

¹³ *Πολιτειακὸν καθεστῶς*, σελ. 17.

¹⁴ *Πολιτειακὸν καθεστῶς*, σελ. 18.

αὐτοῦ θὰ ἴδῃτε μεγαλεῖον Βασιλικῶν καὶ Πατριαρχικῶν θρησκευτικῶν ἰδρυμάτων, ἀπλότητα ἡθῶν καὶ ἐθίμων ἀρχαίων, καὶ μεγαλεῖον ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικόν, δι' ὧν ἀνέδειξαν οἱ ἀξιάγαστοι ἡμῶν πρόγονοι τὸν ἱερόν αὐτὸν χῶρον θεσπέσιαν ἀκρόπολιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Μοναχισμοῦ, ἰσχυρότατον προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ κιβωτὸν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν θησαυρῶν πολύτιμον. Τὴν κιβωτὸν ὅθεν ταύτην, οἷαν παρελάβομεν παρὰ τῶν ἀειμνήστων προγόνων, ἀκεραίαν καὶ ἀλώβητον παραδίδομεν ἀπὸ τῆς σήμερον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἔθνους, ὅπως ἀναδείξῃ αὐτὴν περιφανεστέραν καὶ ὡς τινα παμφαῆ ἀστέρα τῆς οἰκουμένης, καὶ εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας ὅπως εἰς τὴν σημερινὴν ἱεράν καὶ ἱστορικὴν ἡμέραν καὶ ἐθνικὴν ἐορτὴν προστεθῇ μία ἄλλη μεγαλυτέρα, καθ' ἣν νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τῶν λοιπῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν¹⁵.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸ δὲν ἐγένε εὐμενῶς δεκτὴ ἀπὸ τὴν Ρωσία. Ἡ Ἑλλάδα ἀναγνώριζε ὅτι κάθε περιοχὴ ποὺ ἀπελευθερωνόταν ἀποτελοῦσε ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς κρατικῆς τῆς ὄντοῦτας, ἀφοῦ ἀναγνώριζε στὸν ἑαυτὸ τῆς τὸν διάδοχο τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. «Αὐτὸ τὸ παραδέχονταν ἐν μέρει καὶ οἱ Ρῶσοι καὶ γι' αὐτὸ κατὰ βάθος ζητοῦσαν συγκυριαρχία στὸ Ἅγιο Ὄρος μὲ τοὺς Ἕλληνες, καὶ ὄχι μὲ τοὺς ἄλλους ὁμοδόξους, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Σέρβους ἢ τοὺς Ρουμάνους. Ὅμως γιὰ νὰ τὸ πετύχουν πρότειναν:

1. Τὴ **διεθνοποίηση** τοῦ Ἁγιορείτικου ζητήματος, εὐελπιστοῦντες στὴν κατάλυσις τοῦ ἐκεῖ ἀρχαίου μοναστικοῦ πολιτεύματος ἀπὸ μιὰ δῆθεν «**συγκυριαρχία ὄλων τῶν ὀρθοδόξων κρατῶν**» τοῦ ἐδάφους του.

2. Νὰ παραμείνῃ στὴν πνευματικὴ κυριαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

3. Νὰ διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἱερά Κοινότητα.

4. Οἱ **σλαβικὲς σκῆτες νὰ προαχθοῦν σὲ κυρίαρχες μονές** γιὰ νὰ αὐξηθεῖ ἡ συμμετοχὴ τῶν Σλάβων ἐκπροσώπων στὴν Ἱερά Κοινότητα.»¹⁶

Ἡ Ρωσικὴ διπλωματία δραστηριοποιήθηκε μὲ σκοπὸ νὰ μὴν προσαρτηθεῖ τελικὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος στὸν Ἑθνικὸ κορμό. Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦ

¹⁵ Πολιτειακὸν καθεστῶς, σελ. 19.

¹⁶ Πανώτης, Συνοδικόν, σελ. 235.

σκοποῦ τους ἐνεργοποίησαν τοὺς Ρώσους Κελλιῶτες. Αὐτοὶ ἀπέστειλαν ὑπόμνημα τῆς «*Ἀδελφότητας τῶν ρωσικῶν σκηνωμάτων*» στὴν Πρεσβευτικὴ Διάσκεψη τοῦ Λονδίνου μὲ σκοπὸ τὴ διεθνοποίηση τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας. Ζήτησαν μάλιστα, νὰ συμμετέχουν οἱ ἐπρόσωποι τους ἰσότιμα στὴ διοίκηση τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν κυρίαρχων μονῶν, καὶ νὰ καθοριστοῦν ξεχωριστὲς διοικητικὲς καὶ δικαστικὲς ἀρμοδιότητες ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα. Τὶς προσπάθειες αὐτὲς πληροφορήθηκε ἐγκαίρως ἡ Ἱερὰ Κοινότης.¹⁷

Στὶς 18 Ἰανουαρίου 1913 ἡ Daily Telegraph δημοσιοποίησε τὴν ἀπόφαση τῆς Πρεσβευτικῆς Διάσκεψης τοῦ Λονδίνου νὰ ἀνακηρύξει τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀνεξάρτητη Δημοκρατία, *οὐδέτερη καὶ αὐτόνομη ὑπὸ τὴν προστασία ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων Βαλκανικῶν Βασιλείων*, εἶδηση τὴν ὁποία ἀναμετέδωσαν ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς.¹⁸ Ἡ Ρωσία ἐπισήμως τὸν Μάρτιο τοῦ 2013 ζήτησε καὶ αὐτὴ νὰ καταστεῖ προστατίδα δύναμη τοῦ Ἄθωνα. Οἱ ἀγιορεῖτες πατέρες ἀντέδρασαν ἄμεσα μὲ τηλεγραφήματα καὶ μὲ Ὑπόμνημα τῆς 3^{ης} Μαρτίου 2013, μὲ τὸ ὁποῖο ἐξέφρασαν τὴν ἀνησυχία τους γιὰ τὶς πολιτικὲς σκοπιμότητες ποὺ ὑπέκρυπτε τὸ καθεστῶς συμπροστασίας, ἀλλὰ καὶ τὶς συνέπειες ποὺ θὰ εἶχε ἡ ἀλλοίωση τῆν διοικητικῶν θεσμῶν τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας, ἐνῶ τέλος μιὰ τέτοια ἐξέλιξη θὰ ὑποδαύλιζε τὰ ἐθνικιστικὰ πάθη μεταξὺ τῶν μοναχῶν.¹⁹ Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑποστήριξε σθεναρὰ τὶς θέσεις τῶν ἀγιορειτῶν, ὅπου μὲ ὑπόμνημα πρὸς τὴν Πρεσβευτικὴ Διάσκεψη τοῦ Λονδίνου, ἀποτύπωσε τὸ προνομιακὸ καθεστῶς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὸ εἶδος τῶν πολιτειακῶν σχέσεων πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Θρόνο καὶ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, καὶ πρότεινε ἡ Ἑλλάδα νὰ παράσχει τὶς ἴδιες μὲ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἐγγυήσεις!²⁰ Ἡ Συνθήκη Εἰρήνης (Λονδίνου) τῆς 30^{ης} Μαΐου 1913 ἄφησε τὴν ἐπίλυση τοῦ ζητήματος τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας στὴν εὐχέρεια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.²¹ *Ἡ διάταξη αὐτὴ ὑποχρέωνε τὴν Ἑλλάδα νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τοὺς συμμάχους τῆς γιὰ τὸ ἀγιορειτικὸ θέμα, ἰδίως μὲ τὴ Βουλγαρία, ἡ ὁποία ἀρχικὰ διέθετε μικρὸ*

¹⁷ Πολιτειακὸν καθεστῶς, σελ. 6.

¹⁸ βλ. Πολιτειακὸν καθεστῶς, σελ. 6.

¹⁹ πρβλ. Πολιτειακὸν καθεστῶς, σελ. 7.

²⁰ Μεταξάκης, Ἅγ. Ὅρος, σελ. 185-190· πρβλ. Πολιτειακὸν καθεστῶς, σ. 7.

²¹ Παπουλίδης, Ἅγ. Ὅρος, σελ. 65, 67.

στρατιωτικό άγημα στη Μονή Ζωγράφου, τὸ ὁποῖο ὁμως γρήγορα ἀπεχώρησε, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913.²² Ἀλλὰ ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου δὲν κυρώθηκε ποτέ, καθὼς ἀκολούθησε ὁ Β΄ Βαλκανικὸς Πόλεμος (17 Ἰουνίου – 18 Ἰουλίου 1913).

Τὰ πράγματα ἔλαβαν περίεργη τροπή, στὴ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου (10 Αὐγούστου 1913) ἀναγνωρίστηκε de jure ἡ κυριαρχία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικράτειας ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους.²³ Ἀντιθέτως, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων στὴν Πρεσβευτικὴ Διάσκεψη τῆς 11^{ης} Αὐγούστου, ἀποφάσισαν τὴν ἐγκαθίδρυση στοῦ Ἁγίου Ὄρους μιᾶς αὐτόνομης, οὐδέτερης καὶ ἀνεξάρτητης Πολιτείας,²⁴ ἀλλὰ τὸ πρωτόκολλο δὲν ἐφαρμόστηκε ποτέ. Οἱ ἀγιορεῖτες ἀντέδρασαν καὶ πάλι μὲ νέο ὑπόμνημα, ὑπενθυμίζοντας τὸ ἀρχαῖο καθεστῶς τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας. Τελικά, ἡ Ἑκτακτὴ Ἱερὰ Σύναξις τῆς 3^{ης} Ὀκτωβρίου 1913 ἐξέδωσε τὸ **Ἀγιορειτικὸν Ψήφισμα**, μὲ τὸ ὁποῖο ἐξεφράσθη, ἡ προσήλωσις τῶν Ἱερῶν Μονῶν στοῦ αὐτοδιοίκητο μοναστηριακὸ πολίτευμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τὴν πνευματικὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀναγνωρίστηκε στοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ μόνο, τὸ δικαίωμα τῆς πολιτικῆς προστασίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τέλος, ἀποκρούστηκε ἡ πολιτικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ Ἁθῶνα ὡς ὀλέθρια γιὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ μοναχικοῦ βίου.²⁵ Οἱ ἀγιορεῖτες πατέρες στοὺς ἀγῶνας τοὺς κατὰ τῆς διεθνοποίησης τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀνεγνώρισαν στοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὴν ἱστορικὴ καὶ φυλετικὴ συνέχεια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.²⁶

Οἱ ἱστορικὲς ἐξελίξεις ποὺ ἀκολούθησαν, ἐπέτρεψαν τελικὰ τὴν ἐδραίωσις τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας,²⁷ καὶ παρὰ τὶς προσπάθειες τῆς Ρωσικῆς πλευρᾶς νὰ μεταβάλει τὸ καθεστῶς μέσω διμερῶν διαπραγματεύσεων,²⁸ ἀλλὰ

²² Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 67.

²³ Βλ. Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 68-69.

²⁴ Ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου, μὲ ἀξίωσις τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀποφάσισε τὴν «ἀνεξάρτητη» καὶ «οὐδέτερη» αὐτονομία τοῦ Ἁγίου Ὄρους (Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 65)· πρβλ. *Πολιτειακὸν καθεστῶς*, σ. 8· Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 69. Προηγουμένως στὶς 19 Ἰουλίου 1913 ἡ Ρωσικὴ πλευρὰ εἶχε προχωρήσει σὲ ἐπίδειξη ἰσχύος, ὅταν τὸ Ρωσικὸ πολεμικὸ ναυτικὸ συνέλαβε τοὺς Ὀνοματολάτρεις μοναχοὺς ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (βλ. Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 77· πρβλ. Μουζάκης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 40).

²⁵ *Πολιτειακὸν καθεστῶς*, σελ. 9.

²⁶ πρβλ. Χρυσοχοϊδης, *Ἀπελευθέρωσις*, σελ. 26.

²⁷ Οἱ Συνθηκὲς Βουκουρεστίου (Αὐγούστος 1913) καὶ Ἀθηνῶν (Νοέμβριος 1913), εἶχαν περιλάβει τὸ Ἁγ. Ὄρος ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας (Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 65).

²⁸ Παπουλίδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 71-75· Μουζάκης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 38-43.

καί τήν παρουσία Ρωσικῶν ἀγνημάτων στόν Ἄθω.²⁹ Τελικά τὸ ρωσικὸ ἐνδιαφέρον ἐξανεμίστηκε ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις στὴν ἴδια τὴν Ρωσία (1917).³⁰ Ὅπως σημειώνει ὁ Κωνσταντῖνος Παπουλίδης μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Νεϊγύ (Νοέμβριος 1919), ἀνάμεσα στὴ Βουλγαρία καὶ τὴν Ἑλλάδα, συμπεριελήφθηκε τὸ Ἅγιον Ὄρος στὴν Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια. Τὸ ἀντίστοιχο συνέβη καὶ μὲ τὴ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (Αὔγουστος 1920), ὅπως καὶ μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης (Ἰούλιος 1923),³¹ ὅπου ἀναγνωρίστηκε πλήρως ἡ Ἑλληνικὴ κυριαρχία στὸ Ἅγιον Ὄρος.³²

Ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Ἁγίου Ὄρους τῆς 10^{ης} Μαΐου 1924 καθορίζει μὲ λεπτομερῆ τρόπο τὰ ἀγιορειτικὰ καθεστῶτα καὶ τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τους.³³ Ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἀπὸ τὸ Νομοθετικὸ Διάταγμα (ἄρθρο 1) τῆς 10^{ης} Σεπτεμβρίου 1926 «περὶ κυρώσεως τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους» (ΦΕΚ Α΄ 309/16.9.1926), καὶ ἄρχισε νὰ ἰσχύει τὸ 1927 μετὰ τὴ θέση σὲ ἰσχὺ τοῦ νέου Συντάγματος, στὸ ὁποῖο γιὰ πρώτη φορὰ καταγράφεται ἡ συνταγματικὴ προστασία τοῦ καθεστώτος αὐτοδιοίκησης τοῦ Ἁγίου Ὄρους.³⁴ Ἀλλὰ καὶ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρίζει πλήρως τὴν *εἰς Κρήτην, Δωδεκάνησον καὶ Ἅγιον Ὄρος κρατοῦσα Ἐκκλησιαστικὴ κατάστασιν, διεπομένη ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος ἐν αὐτοῖς πατριαρχικοῦ καθεστώτος*.³⁵

Σήμερα στὸ Ἅγιον Ὄρος ὡς ὑπαγόμενο στὴν κυριαρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κεκτημένο. Βεβαίως, προβλέφθηκαν ἀποκλίσεις ἤδη κατὰ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας μας στὶς Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες, ἐνῶ ἀκολούθησαν καὶ ἄλλες συνθήκες ποὺ προέβλεψαν τὴν εἰδικὴ θέση τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ὅμως, τὸ Ἅγιο Ὄρος περισσότερο ἔδωσε παρά ἔλαβε, μετατράπηκε σὲ αὐτὸν τὸν αἰῶνα ποὺ εἶναι ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικράτειας, σὲ πνευματικὸ φάρο καὶ καθοδηγητὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, κέντρο

²⁹ Παπουλίδης, Ἅγ. Ὄρος, σελ. 78.

³⁰ Χρυσοχοϊδης, *Ἀπελευθέρωση*, σελ. 26.

³¹ Παπουλίδης, Ἅγ. Ὄρος, σελ. 65.

³² Πρβλ. Παπουλίδης, Ἅγ. Ὄρος, σελ. 76-77· Μουζάκης, Ἅγ. Ὄρος, σελ. 46-50.

³³ Μουζάκης, Ἅγ. Ὄρος, σελ. 50.

³⁴ Πρβλ. Μουζάκης, Ἅγ. Ὄρος, σελ. 53.

³⁵ Ν. 590/1977, ἄρθρο 1, § 5.

τῆς πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς μας αὐτοσυνηδεΐας, σημεῖο ἀναφορᾶς. Ἡ συμμετοχὴ ὄλων μας ἐδῶ, δὲν εἶναι τυπικὴ, εἶναι γιὰ νὰ ἐνισχύσει καὶ νὰ ὑπενθυμίσει ὅτι θὰ συνεχίσουμε μὲ τὴν ἴδια ἀποφασιστικότητά νὰ πράττουμε ὅσα μᾶς δίδαξαν οἱ προγονοὶ μας, προστατεύοντας τὶς ἐστίες μας καὶ διατηρώντας ζῶσα τὴν πίστη καὶ τὴν ἀφοσίωση στὴ ἰδανικά μας.

Βιβλιογραφία

Λιβανός, *Ἀπελευθέρωση Ἁγ. Ὁρους* : Νικόλαος Λιβανός, «Ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ Ἁγίου Ὁρους: 2 Νοεμβρίου 1912», Χρυσοχοϊδῆς, Ἁγ. Ὁρος, σελ. 117-127.

Μάξιμος, Ἁγ. Ὁρος – *Μακεδονικὸς ἀγῶνας* : Γέρων Μάξιμος Ἰβηρίτης (Νικολόπουλος), «Τὸ Ἅγιον Ὁρος κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος», Χρυσοχοϊδῆς, Ἁγ. Ὁρος, σελ. 87-114.

Μεταξάκης, Ἁγ. Ὁρος : Μελέτιος Μεταξάκης (Μητροπολίτης Κιτίου), *Τὸ Ἅγιον Ὁρος καὶ ἡ Ρωσικὴ Πολιτικὴ ἐν Ἀνατολῇ*, ἐν Ἀθήναις 1913.

Μουζάκης, Ἁγ. Ὁρος : Δημήτριος Μουζάκης, «Τὸ Ἅγιον Ὁρος ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία στὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο: ἡ θεσμικὴ ὀργάνωση», Χρυσοχοϊδῆς, Ἁγ. Ὁρος, σελ. 35-63.

Νικολάου, *Συμβάσεις* : Χαράλαμπος Γ. Νικολάου, *Διεθνεῖς πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς συνθήκες - συμφωνίες καὶ συμβάσεις ἀπὸ τὸ 1453 μέχρι καὶ σήμερα (Ἑλλάς - Χερσόνησος τοῦ Αἴμου)*, Ἀθήνα, ⁽²⁾1996 (Ἰωάννης Φλῶρος).

Πανώτης, *Συνοδικόν* : Ἀριστείδης Γ. Πανώτης, *Τὸ Συνοδικόν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας*, τ. Α΄, Ἀθήνα, 2007.

Παπαχρυσάνθου, *Ἀθωνικὸς Μοναχισμὸς* : Διονυσία Παπαχρυσάνθου, *Ὁ Ἀθωνικὸς Μοναχισμὸς, ἀρχὲς καὶ ὀργάνωση*, Ἀθήνα, 1992 (ΜΙΕΤ).

Παπουλίδης, Ἁγ. Ὁρος : Κωνσταντῖνος Παπουλίδης, «Τὸ Ἅγιον Ὁρος στὸ ἐπίκεντρο τῶν διεθνῶν ἀνταγωνισμῶν», Χρυσοχοϊδῆς, Ἁγ. Ὁρος, σελ. 65-85.

Πολιτειακὸν καθεστῶς : Τὸ πολιτειακὸν καθεστῶς τοῦ Ἁγίου Ὄρους - Ἄθω μέσα ἀπὸ τὶς πηγὲς καὶ ὁ ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ τὶς διεθνοποιήσεως (2012-2014), Ἁγιὸν Ὄρος - Ἄθως, 2013 (Ἱεροκοινοτικὸν Γραφεῖον).

Σμυρνάκης, Ἁγ. Ὄρος : Γεράσιμος Σμύρνακης, *Τὸ Ἁγιὸν Ὄρος, Ἐν Ἀθήναις 1903 (2005).*

Στεφάνιδης, Ἐκκλ. Ἱστορία : Βασίλειος Κ. Στεφάνιδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἀθήναι, ⁽²⁾1959 (ΑΣΤΗΡ).*

Φειδᾶς, Πενταρχία : Βλάσιος Ἰω. Φειδᾶς, *Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, τ. I [προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τὸ 451)] - II [ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ (451-553)], Ἀθήναι, 1977. τ. III [ἀπὸ τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον μέχρι σήμερον (553-2012)], Ἀθήναι, 2012.*

Χρυσοχοΐδης, Ἁγ. Ὄρος : Κρίτων Χρυσοχοΐδης (ἐπ.), *Τὸ Ἁγιὸν Ὄρος στὰ Χρόνια τῆς Ἀπελευθέρωσης· ἀφιέρωμα στὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἀπελευθέρωσης (2/15 Νοεμβρίου 2012), Θεσσαλονίκη, 2012 (Ἁγιορειτικὴ Ἑστία).*

Χρυσοχοΐδης, Ἀπελευθέρωση : Κρίτων Χρυσοχοΐδης, «Τὸ Ἁγιὸν Ὄρος στὰ Χρόνια τῆς Ἀπελευθέρωσης (δοκίμιο γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς περιόδου)», Χρυσοχοΐδης, Ἁγ. Ὄρος, σελ. 25-32.

ISSN 2945-0683